

Tarih Ders Kitaplarında “Öteki” Kurgusu: 1930’lı Yıllar Üzerine Bir Değerlendirme¹

"Other" Fiction In History Textbooks: An Assessment of the 1930s

Tercan YILDIRIM*

Özet: İnsanlar tarihin her döneminde başkalarıyla benzerlikler ve farklılıklar üzerinden bir kimliğe sahip olmuşlardır. Bu kimliğin en önemli işleviyse güncel hayata tutunmayı ve toplumsal değerlere uyum sağlamayı kolaylaştırmak olmuştur. Aynılıkları bulmaya dönük bu süreçte aslında “başkalarından farklı olunduğu” ön kabulünden yola çıkılmaktadır. İhtiyaç duyulan bu farklılıklar kimliğe sağlam ve tutarlı bir alan oluşturur. Burada birey, kendini tanımlamak için ne olduğunu değil ne olmadığını temel almaktadır. Bunun içinde genellikle neredeyse tüm olumsuz değerleri üzerinde toplayan “öteki”ne ihtiyaç duyulmaktadır. Ulus-devlet tarih öğretimiyle toplumsal bellekte yer almasını istediği her türlü değeri, olumlu ve olumsuz yargıları, ötekilere dair imgeleri oldukça planlı ve programlı bir şekilde öğrencilere aktarır ve makbul vatandaşlar hedefler. Bu bağlamda çalışmada 1930’lı yıllardaki lise tarih ders kitaplarında “öteki” kurgusunun nasıl ve hangi amaçlara yönelik inşa edildiği ele alınmıştır. Araştırmanın yöntemi nitel içerik ve doküman analizine dayanmaktadır. “Öteki” kategorisi “Osmanlı geçmişi”, “iç ve dış düşman” ana temaları üzerinden incelenmiştir. Osmanlı geçmişine dair bulgular, Türklük vurgusu, padişahların şahsi özellikleri, ihanet söylemi, halifelik, ulema kesimi, eğitim-öğretimin niteliği, bozuk düzen, kadın hürriyeti gibi yardımcı temalar üzerinden verilmiştir. İç düşman kategorisine dair bulgular Padişah ve İstanbul Hükümeti, mürteciler, Hristiyan Azınlıklar ve Şark Vilayeti Türkleri başlıkları üzerinden değerlendirilmiştir. Dış düşman kategorisinde ise Avrupalılar, Araplar ve Yunanlılar yer almaktadır. Çalışmanın konusu ile ilgili tarihsel anlatılar doğrudan örnekler üzerinden incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda, ulusal kimliğin daha anlamlı ve tutarlı olarak inşa edilebilmesi için “öteki” kategorisine ihtiyaç duyulduğu vurgulanmıştır. Tarih ders kitaplarında “öteki” ile yapılan karşılaştırmalar üzerinden “biz” duygusuna daha anlamlı ve tutarlı bir arka plan sağlamanın amaçlandığı belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Öteki, Biz Algısı, Ulusal Kimlik, Tarih Ders Kitapları, Tarih Eğitimi

Abstract: People in every historical period through the similarities and differences with others, have had an identity. This identity is the most important function of holding on daily life and social values has been to facilitate adaptation. In this process actually looking to find sameness "that be different from others" is restricted to its assumptions. Needed a robust and consistent identification of these differences creates a field. Here the individual, to define itself is not what is based on what is not. In it usually collects almost all negative values on the "other" is needed.

¹ Bu çalışma Doç. Dr. Ahmet Şimşek’in danışmanlığında hazırlanan ve Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tarih Eğitimi Bilim Dalında doktora tezi olarak kabul edilen “II. Meşrutiyetten Günümüze Lise Tarih Ders Kitaplarında Türk Kimliğinin İnşası” başlıklı çalışmanın bir kısmından üretilmiştir.

* Selçuk Ecza 50. Yıl Ortaokulu, İstanbul, Türkiye, E-posta: tercan_y@hotmail.com

The nation-state of history teaching in the social memory that you want to include the value of all kinds, positive and negative judgments about the others quite planned and programmed image is transferred to the students liked the way citizens are targeted. In this study, high school history textbooks in the 1930s "other" how fiction and which is considered to have been built for the purpose. The method of the research based on qualitative content and document analysis. The "other" category "Ottoman past", "internal and external enemies" over the main themes were examined. Related findings of Ottoman past are based upon the sub-themes such as emphasis on Turkishness, the sultans' personal characteristics, betrayal rhetoric, caliphate, ulema class, the quality of education, corrupted layout, freedom of women. Related findings with the category of internal enemies were examined upon the Sultan and Istanbul Government, retrogressives, Christians minorities and the Eastern province of the Turkish. In the category of external enemies, Europeans, Arabs and Greeks is situated. Directly related to the subject of the study, samples of historical narratives were examined. As a result of the study of national identity in order to build a more meaningful and consistent "other" category is highlighted as needed. In history textbooks "other" through the comparison with the "we" feeling more expressive and consistent intended to provide a background that is specified.

Keywords: Other, Perception of the We, National Identity, History Textbooks, History Education

Giriş

İnsan toplumsal bir varlık olduğundan başkalarıyla bir arada yaşamak durumundadır. Birey, kendisini yaşadığı toplumun değerleri ve tutumları ile özdeşleştirir, yakın çevresinin davranışlarına uyum sağlamaya çalışırken başkaları veya diğerleri karşısında ortaya çıkan kendini tanıma çabaları sonucu belirli ama sabit olmayan, zamanla değişebilen bir kimlik edinir (Güleç, 2004: 67). Sahip olunan toplumsal kimlik sayesinde insanlar güncel hayata tutunur ve toplumsal değerlere uyum sağlarlar. Bir kimliğe sahip olan birey geçmişe bakarak bugünü anlamlandırır ve onu yeniden üretir. Yaşadığı anda ilişki kurduğu çeşitli fikirler, inançlar ve tutumlar da genel olarak bu geçmişin eseridir (Bostancı, 2005: 53-54). Bilindiği gibi kimlikler daima inşa halinde olan bir yapıdadır ve tam olarak tamamlanamazlar, bitirilemezler. Kendini tanıma sürecinde "ben" hakkında yeni yeni şeyler öğrenilir. (Hall, 1998: 71). Bu kimlik arayışı toplumsal hayatın çeşitli alanlarındaki kendimizi algılayış ve başkaları tarafından algılanış çerçevesinde şekillenmekte ve birey tarafından özümsemektedir (Özkırımlı, 2010: 51-52; Göka, 2006: 291). Kimlik oluşturulurken başkalarıyla benzerlikleri ve farklılıkları ön plana çıkaran çeşitli karşılaştırmalara ihtiyaç duyulur. Aynılıkları bulmaya dönük bu süreçte ihtiyaç duyulan bu farklılıklar kimliğe sağlam ve tutarlı bir alan oluşturur. Aslında birey, kendini tanımlamak için ne olduğunu değil ne olmadığını temel almaktadır. Bireylerin kendilerini belirli bir yerde konumlandırabilmek için tüm olumsuz değerlerin yüklendiği "öteki"ye ihtiyaç duyulmakta ve yapılan bu

“negatif inşa” sonucu “biz” oluşturulmaktadır (Altuntaş, 2004: 68-69; Connoly, 1995: 92-93; Kösoğlu, 1996: 29 ve 91). Burada bireyler ya da topluluklar için ‘algılayış’tan öte ‘algılanış’ daha önemli hale gelmektedir. Zira toplumsal kimlik teorileri, mensup olunan topluluğa olumlu değer yüklemenin ardından toplumsal kimliği sağlamlaştırma gibi bir kaygının ortaya çıktığını ve bu kaygının ancak diğer topluluklarla yapılacak karşılaştırmalar üzerinden giderilebileceğini ileri sürmektedir (Dragonas, 1998: 116).

Farklılıkların olmadığı türdeş bir yapıya ulaşmak için yapılan biz ve onlar ayrımı iki farklı insan grubunun ötesinde iki farklı tutum, anlayış, aidiyet duygusu vb. içine almaktadır. Burada müşterek değerlerin dışında kalan her şey/herkes öteki sayılmakta ve ötekilere ilişkin çeşitli önyargılar, eğilimler ve nefretler devreye girmektedir. Aslında ne olduğundan öte ne olunmadığını tanımlanmaya çalışılmaktadır. Çünkü başkalarından farklı olduğu kimlik inşa sürecinin ana çıkış noktasıdır. Böylece bir araç haline getirilen “ötekilik” üzerinden kimlikler konumlandırılmakta ve bu tür süreçler sonrasında oluşturulan “biz” vasıtasıyla birey süreklilik, bütünlük, özdeşlik ve farklılık temelinde kendisini tanımlamaktadır (Bauman, 1998: 51; Altuntaş, 2004: 69). Toplumsal bir süreç olan “biz” karşısında “öteki”ni oluşturmak grup önyargılarıyla doğrudan ilişkilidir. Bu önyargılar bir grubun üyelerinin başka bir grup ve üyeleri hakkındaki çoğunlukla olumsuz olan müşterek kanaatleridir. Önyargılar sonradan öğrenilen bir davranış şekli olduğundan iktidarlar tarafından inşa edilirler ve zamanla “öteki”ne karşı geliştirilen bu gibi tutumlar içselleştirilirler (Tekeli, 1998:1-5). Burada eğitim gibi toplumsal etki süreçleri devreye sokularak “toplumsal normlarla, stereotiplerle temsil edilen değer ve inanç sistemlerinin kurulmasını sağlarlar. Böylece bireyler hâkim ideolojiyi içselleştirip, kendi dışlarında kurulan kategorilerle özdeşleştikçe, olumlu ya da olumsuz öz-algılar geliştirmelerine neden olan belli toplumsal kimlik kazanırlar.” (Dragonas, 1998: 114-116).

Kimlik aktarımı olarak da ifade edebileceğimiz bu süreçte resmi ideolojinin ana taşıyıcısı tarih öğretimi olmaktadır. Bilindiği gibi tarih öğretiminde geleneksel ve akademik olmak üzere iki temel yaklaşım vardır. Tarih eğitiminin “disiplin dışı amaçları” olarak da ifade edilen birinci yaklaşımın özü vatandaşlık eğitimi ve kimlik aktarımına dönüktür. Burada toplumsal ve kültürel değerler merkeze alınarak öğretilen geçmişle makbul vatandaşlar yetiştirmek hedeflenir. Böylece içinde yaşanılan toplumun kimliği öğrenciye aktarılacak aidiyet bağı kurulmaya çalışılır. Diğer yaklaşım ise öğrencilere bilimsel bakış ve üst düzey düşünme becerileri ve niteliklerinin kazandırılmasıdır

(Demircioğlu, 2010: 13). Tarihsel düşünme becerilerini geliştirmeyi kapsayan bu pedagojik amaçlar genellikle ikinci planda kalmaktadır (Yazıcı, 2011: 197). Zira iktidarlar tarafından bireylerin sosyalleşmesi amacıyla tarih dersleri vatandaşlık eğitimi ve kimlik aktarımı aracı olarak kullanılmaktadır.

Ulus-devlet tarih öğretilmesiyle toplumun zamansal-mekânsal köklerini ortaya koyarak bir yorum yapar ve o topluluğa üyeliği anlamlı hale getirerek oluşturduğu kolektif bellek vasıtasıyla toplumsal dayanışmayı sağlar. Tarihe dair yapılan ideolojik yorumlarla “şimdi” açıklanır ve “gelecek” ise öngörülür ve burada inşa edilen “tarihsel bilgi” bir referans kaynağı olarak kullanılır (Gutok, 2006: 172; şimşek, 2012: 85). Üretilen bu yorumun tarihsel gerçekliğe tekabül etmesi çok da önemli değildir. Aslolan geçmişin bilinçli ya da kasıtlı olarak belirlenmiş hedefleri destekler mahiyette olmasıdır. Resmi tarihin öğretilmesiyle yeni nesillere müesses nizamın esasları, kültürel yapısı, tarihsel sürekliliği ve anlam dünyası vb. aktarılmaktadır. Böylece toplumdaki kolektif bellek güçlendirilmekte, düşünce, davranış ve tutumlarda türdeşlik sağlanmakta ve içinde yaşanan zamana ve mekâna aidiyet bağı kurulmaktadır. Bu süreç sonunda bir kimliğe sahip olan birey geçmişe bakarak bugünü anlamlandırır ve onu yeniden üretir (Bostancı, 2005: 54). Başka bir ifadeyle siyasi iktidarın toplumsal bellekte yer almasını istediği her türlü değerler, olumlu ve olumsuz yargılar, ötekilere dair imgeler oldukça planlı ve programlı bir şekilde ders kitapları vasıtasıyla öğrencilere aktarılır ve makbul vatandaşlar hedeflenir. Tarih ders kitaplarında belirli bir etnisiteye ait kültürel geçmiş devresi diğerlerinden daha önemli görülür ve merkezde konumlanır. Bu bakış açısıyla yazarlar hakîm etnisitenin tarihine çok büyük önem atfederler ve ötekilerle ilişki hep bu tarihsel kesit/şablon üzerinden değerlendirirler (İnal, 2004: 94-101). Burada tarih öğretilmesi ile ideoloji iç içe geçer; geçmişin ideolojik bir yorumu olarak ifade edebileceğimiz resmi tarih anlatısıyla bireyin ve grubun “şimdiki” durumunun nasıl oluşturduğu ve biçimlendiği aktarılır. Aslında tarih ders kitaplarında “öteki” kategorine yer verilmesinin temel amacı “biz” duygusuna daha anlamlı bir arka plan sağlamaktır. Özellikle Modernite sonrası ortaya çıkan tarihçilik ulus devletlerin ihtiyaçlarına yönelik olarak oldukça özgücü, ulusa güven aşılایıcı, farklılıkları ön plana çıkaran ve ötekine karşı pozisyon alan ve böylece meşruiyetini sağlama/sürdürme kaygısını taşıır duruma gelmiştir. Burada “geçmişin bilgisi” ötekilere karşı konumlanılan yerden kurgulanmaktadır. Nitekim tarih ders kitaplarında “öteki” uluslar hakkındaki olumsuz değerlendirmeler ve tarih boyunca hiç değişmedikleri üzerinden yapılmaktadır. Bu

durum etnik merkezci bir anlayış çerçevesinde öteki ulusların veya toplulukların verili niteliklere sahip nerdeyse doğal bir varlık olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır (Frangoudaki, 1998: 99-100).

Özetle bir kimliğin inşa edilebilmesi için ne olursa olsun adeta “ötekinin iğne deliğinden” geçilmesi gerekmektedir. Bu kendini tanı(t)ma sürecinde bireyin sahip olduğu, en geniş manada, “olumlu” özellikler başkalarının “olumsuz” özelliklerine atfen anlamlandırılır (Hall, 1998: 41). Olumlu nitelikler grubun kendi öz değerlerinin üstünlüğü ve devamlılığı üzerinden sağlanmaya çalışılırken; olumsuz nitelikler iç ve dış tehdit algısı yaratmakla sağlanmaya çalışılmaktadır. Tüm bunların tutarlı bir şekilde organize edilebilmesi içinse bir ideolojiye (Bilgin, 1995: 61) ve ideolojiyi topluma aktaracak çeşitli araçlara ihtiyaç vardır. İşte bu ihtiyaç tarih derslerinin Türkiye’deki ortaöğretim programlarında benzer amaçlarla yer almasıyla sonuçlanmış (Tekeli, 2000: 16) ve özellikle Türk Tarih Tezi ile birlikte oldukça planlı ve programlı bir hâl almıştır.

Bilindiği gibi Osmanlı-Rus Savaşları, Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı’ndaki başarısızlıklar, ardından gelen işgaller ve Anadolu toprakları üzerindeki hak iddiaları tarihsel bellekte yerini almış ve Cumhuriyet kadrolarını bir savunma psikolojisi geliştirmeye zorlamıştır. Bu dönemde Avrupa merkezci uygarlık anlayışının etkisinde kalınarak, Cumhuriyet ideologları arasında oluşan “tarihsel gecikmişlik” duygusu kültür politikalarında derin bir “tedirginliğine” yol açmıştır. Bu duygu, “tedirginlikten” kurtulmak için geliştirilen her türlü psikolojik, düşünsel ve kurumsal savunma mekanizmalarının belirleyicisi olmuştur denilebilir (Koçak, 2006: 371). İşte bu gibi saiklerle Cumhuriyet’in kurucu kadrosu tarafından gerçekleştirilmek istenen “kültür devrimi” üç aşamada uygulamaya konulmaktaydı: harf, tarih ve dil devrimi. Harf devrimiyle Selçuklu ve Osmanlı geçmişiyle bağlar koparılmış, tarih devrimiyle Asyatik geçmiş benimsenmiş ve dil devrimiyle de yeni tarih tezini güçlendirmeye ve ispatlamaya dönük antropolojik bulgular pekiştirilmişti. Nitekim bu tarihlerde bizzat Atatürk’ün öncülüğünde ve desteğinde ikisi tarih, üçü dil olmak üzere beş kongre toplanmıştı (Toprak, 2012: 147; 246). Bu tür çabaların bir ürünü olarak ortaya çıkan Türk Tarih Tezi’nde iki temel kaygıya çözüm aranmaktaydı. Bu kaygılardan ilki, Osmanlı-İslam geçmişinden sıyrılarak laik bir Türk kimliği oluşturmak ve bu gayeye dönük Orta Asya kökenine vurgu yapmaktı. Diğeriyse Avrupa’nın desteklediği Yunan ve Ermeni milliyetçiliklerinin çeşitli hak iddialarına karşı Anadolu’nun kadim dönemlerinden atalar bulmaktı. Birinci

kaygı için Orta Asya, ikincisi için Anadolu yeni tarih söyleminin coğrafyasını oluşturmaktaydı (Copeaux, 1998: 32). Tarihsel kökene ve sürekliliğe, milli seciye gibi geçmişten günümüze kadar devam ettiği düşünülen özcü vasıfların devamlılığına dayanma gerekliliği Türk Tarih Tezi ile “bilimselliğe” kavuşturulmak istenmiştir. Bu tezde şanlı bir tarih inşa etme amacıyla, milli gururu okşayan ve şimdiki topluma bir aidiyet bağı sağlayan yeni bir tarih anlayışı (Aydın, 2006: 345) ve bu anlayış çerçevesinde şekillendirilen tarih yazıcılığı ve eğitimi üzerinden yürünmekteydi. Bizzat Atatürk öncülüğünde ve denetiminde Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti dâhilindeki yetkin bir ekip tarafından hazırlanan dört ciltlik tarih ders kitaplarıyla yeni tarih tezi uygulama alanı bulmuştur (Oral, 2002: 231-232). Milli tarih inşa etmek için gerçekleştirilen bu tür çabalarla aslında neyin/nelerin milli olmadığı tanımlanmış dolayısıyla da ders kitaplarında “öteki” kurgusuna ihtiyaç duyulmuştur.

Bahsi geçen kavramsal çerçeve bağlamında bu çalışmanın temel amacı 1930’lı yıllarda liselerde okutulan tarih ders kitaplarında “öteki” kategorisinin nasıl ve hangi amaçlara dönük kurgulandığını açıklamaktır. Çalışmada “öteki” kategorisi Osmanlı geçmişi, iç ve dış düşman ana temaları altında analiz edilmiş ve nasıl/niçin kurgulandıklarına dair sorulara yanıt aranmıştır.

Yöntem

Çalışmada veri toplama tekniği olarak doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi araştırılması hedeflenen konuyla ilgili yazılı materyallerin incelenmesini kapsamaktadır. Özellikle eğitimle ilgili araştırmalarda veri kaynağı olarak ders kitapları, müfredat programları ve çeşitli yazışmalar kullanılmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2008: 187-197). Verilerin analizinde ise nitel içerik analizi yönteminden yararlanılmıştır. Nitel içerik analizi araştırma verilerini sistematik olarak böler ve aşamalı bir şekilde inceler. Analizin boyutları ise materyalin çeşitli kategoriler haline getirilmesi yoluyla önceden belirlenir (Mayring, 2011: 117-9). Bu analizin temel amacı bir araştırmada yer alan oldukça karmaşık metinlerdeki ünitelerin azaltılarak anlaşılır kategoriler haline getirilmesidir. Böylece araştırmacı tarafından tam manasıyla incelenemeyecek veriler anlamlı bir hale büründürülür ve yorumlama yeteneği artırılır (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2005: 258-62). Çalışmada tarih ders kitaplarından elde edilen veriler anlamlı bölümlere ayrılmaya ve her bölümün kavramsal olarak ne anlam ifade ettiği bulunmaya çalışılmıştır. Kendi içinde anlamlı bir tutarlılık gösteren bu

bölümler, çeşitli şekillerde isimlendirilmiş başka bir ifadeyle kısaca kodlanmıştır. Daha sonra ortaya çıkan kodlardan yola çıkılarak verileri, genel düzeyde açıklayabilen ve kodları belirli kategoriler altında toplayabilen temalar bulunmuştur. Kodlamalar yapılırken veri seti birkaç defa okunmuş ve ortaya çıkan kodlar üzerinde tekrar tekrar çalışılmıştır. Bu süreç sonrasında kullanılan kavramlar bahsi geçen ayrıntılı okumalardan elde edilmiştir. Elde edilen veriler arasından bir bölümü kodlarken o bölümdeki anlamı en iyi şekilde betimleyebilecek bir kavram (Yıldırım & Şimşek, 2008: 228-236) bulunmaya çalışılmıştır. Bu süreç sonunda çalışmada öteki kategorisi Osmanlı geçmişi, iç ve dış düşman ana temaları kapsamında incelenmiş ve bu temalarda kendi içinde anlamlı bölümlere ayrılmıştır. Burada Osmanlı geçmişi, Osmanlı kurumsal geçmişine ve padişahların şahsına karşı olumsuz değer aktarımına dönük bir tutumu; iç ve dış düşman temaları ise milli birlik ve beraberliği tehdit eden her türlü kişi, zümre, devlet ya da düşünceyi kapsamaktadır. Verilerin analizinde Osmanlı geçmişi, iç düşman temasından ayrı bir kategoride değerlendirilmiştir. Zira ders kitaplarında Osmanlı kurumsal ve düşünsel yapısını oluşturan eğitim, ulema kesimi, idari düzen vb. daha genel kavramlar yer almakta ve iç düşman temasının kapsamını aşmaktadır. Çalışmanın temel materyali olarak 1930'lı yıllarda okutulan lise Tarih I-IV kitapları seçilmiştir. Nitekim Cumhuriyet'in erken dönemlerine denk gelen bu yıllarda Türk Tarih Tezi etkisinde yeni bir kimlik inşasına girişilmiş ve bunun neticesinde ders kitaplarındaki "öteki" kurgusunun daha planlı ve programlı yapılacağı varsayıldığından çalışmayı daha geçerli kılacağı düşünülmüştür.

Bulgular ve Tartışma

Çalışmanın bu bölümünde 1930'lı yıllarda okutulan ortaöğretim tarih ders kitaplarında "öteki" kategorisinin nasıl kurgulandığı ele alınmış ve bu kurgunun hangi amaçlara yönelik yapıldığı irdelenmiştir.

1. Osmanlı Geçmişi

Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı geçmişi nasıl ve hangi amaçlara dönük ötekileştirildiğinin yanıtı aranan bu tema altında genel olarak padişahların zaafı, yetersizlikleri, ihanetleri, Türklüğe verilen önem, Osmanlı idaresinin bozukluğu, eğitim-

öğretim hayatının “karanlık” durumu, ulema kesiminin niteliği ve kadın hürriyeti gibi konulara yer verilmektedir.

Türklük Vurgusu: İncelenen kitaplarda padişah eşlerinin ve haremının çoğunluğunun Türk kökenli olmadığı vurgulanmakta ve bu durum milliyetçi bir pencereden eleştirilmektedir. Örneğin Kanuni Sultan Süleyman’ın ihtiyarladıkça “Hürrem Sultan (Roksolon)” ve diğer hanımların nüfuzuna girdiği ve devleti cariyelerin yönettiğine değinilmekte ve bu yorumlara “Türk padişahının pek sevgilisi olan Rus kadını” gibi alaycı bir dille devam edilmektedir. Hürrem Sultan’ın Türk asıllı olmaması sebebiyle “oğlu Bayazıd’ı tahta geçirebilmek için, büyük Şehzade Mustafa’yı öldürttüğüne” dikkat çekilmektedir. Görüldüğü gibi burada Şehzade Mustafa’nın Türk asıllı olmasından hareket edilerek II. Beyazıd’a tercih edilmektedir. Zira Hürrem Sultan’ın Roksolon adında bir Rus olduğu her seferinde vurgulanmakta ve böylece II. Beyazıd’ın saf Türk olmadığına örtük de olsa atıf yapılmaktadır (TTTC, 1931c: 51). Benzer şekilde ders kitaplarında padişah hanımlarından bahsedilirken ecnebi kökenlerine özellikle dikkat çekilmekte ve “Osmanlı padişahları saf Türk bile değildi” çıkarımına zemin hazırlanmaktadır:

Kanuni Süleymanın gözdesi Rus Hurrem Sultan ile III. Murat’ın zevcesi Venedikli Safiye (Bafo) ve bilhassa I. Ahmet’in hasekisi Rum Kösem Sultan’ın... (TTTC, 1931c: 61)

Benzer şekilde Abdülhamit devri “keyfi, muvaffakiyetsiz, şerefsiz ve sıkıcı” bir idare olarak tanıtılmakta ve bizzat Abdülhamit’in “Türklükten ve Türkçülüğten bahsedenler”den nefret ettiği “Türk tarihine, Türk lisaniyatına ait bahislerin” bile (TTTC, 1931c: 142 ve 146) yayınlanmasına izin vermediği belirtilerek “Türklük” ile ilişkisi sorgulanmaktadır.

Padişahların Şahsi Özellikleri: İmparatorluğun nispeten güçsüz duruma düştüğü dönemlerdeki padişahların “şahsen kabiliyetsiz ve ahlaksız” oldukları belirtilerek bu durumun “saray entrikalarına ve saray kadınlarının tahakkümüne” yol açtığı; padişahların “çocuk veya deli” olmasından istifade eden padişah “valide veya zevceleri”nin saltanat sürdürüklerine dikkat çekilmektedir (TTTC, 1931c: 51-52; 60-61). Genel olarak padişahlar zevk düşkünü, israf yapan ve milletini değil sadece kendisini düşünen tipler olarak gösterilmektedir. Bu durumun ise okuyucu-öğrencide geçmişten duygusal olarak kopuşunu sağlamak amacını taşıdığı söylenebilir:

Bu lüks, bu ihtişam, bu israf elbette birçok fuzuli masrafı icap ettiriyordu. Dünyanın her tarafından esir edilerek, ya harp ganimeti suretile, yahut esir tüccarlarından esir alınmak yolile saraya toplanan en güzel Çerkez, Gürcü, Rus, Macar, Rum, İtalyan, Alaman, Fransız kızları, padişahın haremi hümayununu teşkil ederlerdi (TTTC, 1931c: 50).

İhanet Söylemi: Padişahlar, şahsi özellikleri üzerinde yapılan olumsuz değerlendirmelerin yanında vatana ihanet ile de itham edilmektedir. Örneğin Osmanlı padişahının halife sıfatıyla Müslüman halka ihanet ettiği, düşmanlarla aynı safta yer aldığı, derdinin Türk milleti değil kendi menfaatleri olduğu tarzındaki yorumlara oldukça sık yer verilmektedir:

Bizzat Halife, Türk haysiyet ve istiklalini kurtarmak için hayatlarını Anadolu topraklarına nezir kılanlara saldırmakta düşmanları geri bıraktı... vatanperverleri zehirli hıyanet okları ile vurmak ve milli misakı baykuş gagasile didiklemek için elinden gelen bütün vasıtaları kullandığı... (TTTC, 1931d: 158).

Padişah Vahdettin'e dönük söylemlerle "İhanet etmediyse neden kaçtı?" sorusu zihinlerde uyandırılarak "kaçmak" ile "ihanet" arasında doğrudan bir ilişki kurulmaktadır. İhanet söylemini güçlendirmeye dönük padişah ve hükümet birtakım çetelerle milli müdafaanın kuvvet ve intizamını bozmaya çalıştığı ve hatta Yunanlılarla birlikte hareket ettikleri ileri sürülmektedir. Ayrıca Vahdettin'in kaçmakla kalmayıp ve hırsızlık yaptığı da küçültücü ve alaycı ifadelerle vurgulanmakta ve böylece Saltanat ve Hilafet kurumlarına son verilmesinin doğruluğuna atıf yapılmaktadır:

Türk milletinin en mukaddes davasında hıyaneti ve düşmanlarla birliği herkesin nazarında şüphe götürmeyecek bir suretle anlaşılan Vahdettin'in bir İngiliz harp gemisile İstanbul'dan kaçması... Milli saraylardan aşırılarak Malaya zırhlısı kamaralarına kaçırılan hazineler(in) vatan hatırası sayılmayacağı... (TTTC, 1931d: 124; 158).

Halifelik: Halifeliğin tarihsel örneklerle çok da "matah" bir şey olmadığı açıklanmakta ve imparatorluğa getirilmesinin büyük bir hata olduğu vurgulanmaktadır. Örneğin Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethettiği zaman orada "Halife Mütevekkil Alallah" unvanlı ve Mısır Hükümetinin "sadakasile ile geçinen bir Arap" bulunduğu ve bu "biçarenin hiç denecek kadar ucuz bir ücretle" bu ünvanı "kiralamakta" olduğu ve Yavuz Sultan Selim'in Halifelik sıfatını "imparatorluk siyasetine vasıta" olarak kullanmak üzere

almak istediği vurgulanmakta ve Hilafet gibi bir “mesele”nin bu yanlış karar sonucu ülkemize girdiği ve Osmanlı Devleti’ni “asrın icaplarına göre tekamülüne mani” olduğu ve “Türklük(ün) bu boş unvanı taşımak” yüzünden birçok zararlara uğradığı ifade edilmektedir (TTTC, 1931d: 156-157). Nitekim ders kitabına göre hilafet “terakkiye mani olma” ve “irticaya sebep olma” gibi neticeler üretmiştir:

Halifeliğin “Allah’ın yeryüzü gölgesi”, “Kainat nizamının nazımı” olduğu ve saire gibi birçok ilim ve fen harici, evham ve hayal mahsulü sıfatların icat edildiği... bu tür düşüncelerin memleketi uykuda ve cahillikte bıraktığı.... (TTTC, 1931d: 156-158; 1931c: 38).

Ulema Kesimi: Tarih ders kitaplarında yaygın biçimde olumsuzlama girişimleri ilmiye sınıfına yönelik olarak da yapılmaktadır. Özellikle ulema kesimi “softa ve yobaz zümreler” tanımlanmakta ve verdikleri kararlar “dırıltı” olarak gösterilmektedir. Ulema kesimi din konusunda kendi hususi menfaatlerine göre karar vermeleri ve Milli Mücadele sırasında Türk milleti aleyhine vermeleri fetvaların düşman uçakları vasıtasıyla dağıtılmaları ve din konusunda kendi çıkarlarına göre karar verdikleri üzerinden sert şekilde eleştirilmektedir. Bahsi geçen hainlik söyleminin yanında ulema sınıfına ilişkin anlatımlarda ‘sahtekâr hoca- cahil halk’ karşıtlığı ön plana çıkmaktadır (TTTC, 1931d: 66; 230). Nitekim bu karşıtlık söylemine birçok yerde rastlanılmaktadır:

...sarık yalnızca muayyen bir ilim sınıfı tarafından değil, her isteyen, bilhassa kendilerine din adamı, Allah adamı süsü vererek cahil halk sınıflarını daha kolay kandırmak ve soymak yolunu arayan sahtekârlar tarafından da sarılır olmuştur (TTTC, 1931d: 235).

Eğitim-Öğretimin Niteliği: Osmanlı Devleti’ndeki eğitim faaliyetlerinin bilimsellikten uzak olması, onun yerine dini eğitim ve taassubun ön planda olması eleştirilmektedir. Eğitim kurumlarındaki taassup söylemi özellikle ulema sınıfı-medrese ilişkisi üzerinden de yansıtılmaktadır. Medreselerin ortaçağ zihniyetine ait bir eğitim kurumu olduğu, Cumhuriyet aydınlanmasının karşıtı olarak ‘karanlığı’ temsil ettiği bu söylemin temelinde yer almaktadır. Bu kurumların “bütün yeniliklere dinsizlik diyerek karşı çıkan taassup ve irticanın hem kaynağı, hem de kalesi” haline geldiği ve her hangi bir eğitimden geçmeyen ve yeterli donanıma sahip olmayan birisinin dahi “başına bez parçası sararak” herhangi bir medreseye, dolayısıyla “Ulema Sınıfı” denilen zümreye

girebileceği, “yirmi otuz yıl okuduğu halde düzgün bir cümle yazmaktan aciz hocalar(ın) ekseriyeti teşkil” ettiği belirtilmektedir (TTTC, 1931d: 242; 248-249). Diğer bir örnekte Sıbyan mekteplerinde pozitif bilimlerin aksine “Kuran okumayı, namaz kılmayı” öğretmekten ve “namaz sureleri” ezberletmekten ibaret olduğu, öğrencilerin “yerde otur”duğu özellikle vurgulanmakta ve okuldaki “terbiye vasıtası”nın bir “deynek” veya “falaka” olduğu (TTTC,1931d: 242) belirtilmektedir. Burada “Kuran” ve “namaz” gibi dini referanslara sahip kavramlarla “yerde oturma”, “deynek” ve “falaka” gibi sözcüklerin bir arada kullanılmasının “İslam terakkiye manidir?” tartışmasının bir uzantısı olduğu söylenebilir. Görüldüğü gibi Osmanlı modernleşmesiyle oldukça önem kazanan ve nerdeyse kutsanan “ilim ve fen” kavramları “hakiki ilim” olarak vurgulanmakta “dini taassup” ise bu hakikatin tam karşıtı olarak gösterilmektedir. Karanlık-aydınlık zıtlığı üzerinden verilen bu tür söylemlerden tarih ders kitaplarındaki öteki kategorisinin inşasında Aydınlanma felsefesinin ve dolayısıyla pozitivist düşüncenin etkili olduğu söylenebilir.

Bozuk Düzen: Osmanlı Devleti’nin her yerinde “idari intizam ve idari ahlak pek bozul”duğu ve “mali sıkıntıya duçar” olunduğu, “irtikap (rüşvet) ve irtişaların (yiyicilik)” artarak “halk(ın) soyulmaya” başladığına dikkat çekilerek Osmanlı düzeninin artık “çürümüş ve kokuşmuş” olduğu ve bu düzenin değiştirilmesinin bir hak olduğu yönünde bir algı yaratılarak yeni rejimin meşruiyeti sağlanmaya çalışılmaktadır (TTTC, 1931c: 60; 82).

Kadın Hürriyeti: Geleneksel kimliğin bir yansıması olarak düşünülen kadınların özgürlüğü konusu da Osmanlı’yı ötekileştirmek için kullanılan temel söylemlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk kadınının “ezilmiş” ve “birçok insanlık haklarından mahrum edilmiş” hali ön plana çıkarılmaktadır. Cumhuriyet öncesinde Türk kadınının hali oldukça olumsuz şekilde yansıtılmaktadır. Kadınların mutlakiyet rejimi tarafından ezildiği, dini eserler dışında kitap okuyanların ise kafirliğine hükmedildiği, erkeklerden aşağı tutulduğu, torbaya benzeyen elbiseler giydirildiği, hapis hayatı yaşadıkları, istekleri dışında ve tanımadığı-görmediği kişilerle evlendirildiği, erkeklerin dört kadınla evlenme haklarının yanı sıra “müştefrişe” denilen “odalık”lara da sahip oldukları, böyle durumların Türklerin ahlakî yapısına uymayan yabancı kültürlerle ait olduğu vurgulanmaktadır (TTTC, 1931d: 221-223). Bu gibi anlatımların temel gayesi kadınların olumsuz durumunu ortaya koymaktan çok geleneksel-dinsel kimlik yapısını ‘ötekileştirmek’ olarak değerlendirilebilir.

Görüldüğü gibi Türk milli kimliğinin en önemli ötekisi, dinî dünya görüşü etrafında şekillenen Osmanlı olmuş (Bora, 2009: 41) ve bu ötekilik Cumhuriyet'in erken dönemlerini kapsayan tarih ders kitaplarında padişahların şahsi yetersizlikleri ve Osmanlı kurumsal/ düşünsel yapısının “yozluğu” üzerinden verilmiştir. Bu tür negatif söylemler üzerinden yapılan genellemelerle Saltanat-Hilafet sisteminin Türk toplum yapısına uygun olmadığı tezi işlenerek Cumhuriyet rejiminin erdemlerine dikkat çekilmek istenmiştir. Yeni rejimin kimliklendirme konusundaki en temel meselelerinden biri olan “Osmanlı-İslam geçmişinden sıyrılma” düşüncesi yakın geçmişi ötekileştirerek uygulamaya konulmuş, ortaya çıkan boşluk ise seküler anlayışın hakim olduğu milli kimlikle doldurulmaya çalışılmıştır (Aydın, 2006: 345; Çağaptay, 2009: 24). Yeni insan ve toplum ihtiyacının revaç bulduğu bu dönemde yakın geçmişin kimlik kurucu etkisinden sıyrılmanın ve böylece “muasır medeniyet” yolunda yeni bir başlangıç yapmanın temel gaye olduğu söylenebilir. Nitekim Karpat'a (2008: 151-152) göre Cumhuriyet devrimlerinin nihaî hedefi toplumun aidiyet duyduğu geleneksel kimlik yapısının yerine rasyonel olanı koymak ve Cumhuriyet'i çağdaş koşullara uygun bir ulus-devlet haline getirmektir. Yaratılmak istenen “yeni insan tipi” hayatın her alanında bilimsel ve akılcı düşüncenin, gelenekçiliğe ve dinsel anlayışlara karşıt görüşlerin bir taşıyıcısı olacaktı. Temel gaye ise yeni nesillerde mutlak manada bir zihniyet değişikliği meydana getirmektir (Sadoğlu, 2010: 200- 201).

2. İç Düşman

Bu tema altında tarih ders kitaplarında iç düşman kurgusunun nasıl ve hangi amaçlara dönük yapıldığına yanıt aranmıştır. İncelenen dönemde iç düşman ya da tehdit unsuru İstanbul Hükümeti, Mürteciler, Kürtler ve Hristiyan Azınlıklar olarak ders kitaplarına yansıtılmıştır.

Padişah ve İstanbul Hükümeti: Ders kitaplarında İstanbul Hükümeti, Milli Mücadele zamanında Türk milletinin birlik ve beraberliğine göz dikmiş, “satılmış”, “hain” kişilerden meydana gelen bir özelliğe sahip bulunduğu üzerinde durulmakta ve “içerdeki düşmanlar” kategorisine sokulmaktadır:

Padişah Hükümetinin çeteleri, asıl harici düşmanlara karşı teksif edilmek lazım gelen milli kuvvetin dağılmasını ve yalnız harici düşmanlarla değil bunlarla da uğraşmasını intaç ediyordu. Bu cihetle Mustafa Kemal, düşman cephelerinden başka

bu dahili hıyanet cephesile de meşgul olmak zaruretinde kalıyordu (TTTC, 1931d: 16; 67).

Bu tür vurgulara milli birlik ve dirliği bozmaya çalışan, yeri geldiğinde düşmanla işbirliği yapan, Türk milletini umumi çıkarları yerine kendi menfaatlerini düşünen vasıflar eklenerek devam edilmektedir:

Yeni Türk Devleti aleyhine, Anadolu'da kargaşalıklar ve isyanlar çıkaran, milli kuvvetler aleyhine saldıran... İzzet Ferit Paşa ecnebi dostlarının tavsiyesi ile Türk milletinin milli istiklal ve hürriyet hareketini arkadan ve içten vurmaya yoluna girdi... İstanbul'daki bütün menfi cereyanların başına geçti... Anadolu'da bulunan Türk ve Türklük aleyhdarlarının hareketlerini teşvik ve takviyeye girişti... Milli hareketin müttehit cephesini bozmak içinde türlü türlü tezvirat yaptı... (TTTC,1931d: 40; 76).

Mürteciler: Padişah ve İstanbul Hükümeti'ne yönelik "ihanel" söyleminin yanında iç düşmanları tarif etmede ve bir tehdit algısı oluşturmada "irtica" söyleminden de faydalanılmaktadır. Burada Cumhuriyet elitlerinin ilim ve fen ışığında hayata bakan çağdaş, seküler, aydınlanmış fertler oluşturmak için yaptıkları çeşitli inkılaplara karşı çıkan ve toplumu "geriye" götürmek isteyen zümrelere sık sık atıf yapılmaktadır. Bu tür söylemlerde "cahil" olmakla "mutaassıp" olmak arasında doğrudan bir ilişki kurulmakta ve örtülü olarak "bu çağda ancak cahiller mutaassıp olabilir" tarzında bir genellemeye gidilmektedir. Burada "mutaassıp" kelimesi ile bu gibi söylemlerde bağnazlık, hoşgörüsüzlük manasında kullanılmakla beraber dindarlığı da içine alacak şekilde genişletilmektedir. Bu tür söylemler "inkılap karşıtlığı" olarak devam ettirilmekte ve "muhalefet cereyanı" toparlanmaya çalışılan "mürteci unsurlar"ın var olduğunu ve bu yenilik hareketlerini "dinsizlikle" suçlamaya kadar götürdükleri gibi birçok "menfi telkinlere" giriştikleri belirtilmektedir. Daha sonra İstanbul'daki bazı gazetelerin, "daha dün başlarını ortaya atarak millete baş olan ve Türk tarihini en ağır bir şerefsizlik batağından çıkaran büyüklerimize" pek çirkin taarruzlarda bulunacak kadar "nankör" oldukları, "vicdansız", "uğursuz" , "fesatçı" olduklarını vurgulanmaktadır (TTTC, 1931d: 187-188).

Hristiyan Azınlıklar: Ders kitaplarında Hristiyan unsurların Osmanlı ve Milli Mücadele dönemlerinde yaptığı faaliyetler üzerinde durulmakta ve iç düşman

kapsamına alınmaktadır. Özellikle Rum Patrikhanesi ve Fenerli Rum Beyleri bu söylemin merkezinde yer almaktadır. Yahudiler ticari faaliyetleriyle olumsuzlanmakta, Ermeniler ise sınır bölgelerinde yaptıkları zulümler üzerinden iç tehdit kategorisine sokulmaktadır. Rumlar, Ermeniler ve kısmen Yahudiler "işbirlikçi" olarak tanımlanmakta ve "ecnebi imtiyaz avcılarının" destekleri ve propagandasıyla milli birlik ve beraberliği bozmaya çalıştıkları savunulmaktadır. Tarih IV kitabında bizzat Nutuk adlı eseren alıntı yapılmakta ve Hıristiyan azınlıklara yönelik olarak kurgulanan bu "iç düşman" söylemine yönelik yapılan endoktrinasyon faaliyetlerine Atatürk'e de referans verilerek meşruiyet kazandırılmaktadır:

Bundan başka, memleketin her tarafında Hıristiyan unsurlar gizli, açık, hususi emel ve maksatlarını elde edebilmek için devletin bir an evel çökmesine çalışıyorlar; İstanbul Rum Patrikhanesinde teşekkül eden Mavri Mira Heyeti, vilayetler dahilinde çeteler teşkil ve idare etmek, mitingler ve propagandalar yaptırmakla meşgul; Ermeni patriği Zaven Efendi de Mavri Mira Heyetile hemfikir çalışıyor. Ermeni hazırlığı da tamamen Rum hazırlığı gibi ilerliyor... Pontus Cemiyeti kolaylıkla ve muvaffakiyetle çalışıyor (TTTC, 1931d: 8-9).

Rumlar ile ilgili söylemde "Maddi menfaatten ve gayrı mabudu olmıyan" bir "güruh" olarak tarif edilen Patrikhane ile Fenerli Beylerin, "pek çabuk cephe değiştirerek, devlete hıyanet edebilecek" karakterde oldukları belirtilmekte ve Osmanlı Devleti'nin zaafı artıkça ve güçten düştükçe Rum patrikhanesinin ve papazlarının "Hıristiyan tebaa üzerinde nüfuz ve cebrini" artırdığı gayrimüslim tebaayı hem Osmanlı Hükümetinden soğuttukları hem de Rus Çarlığının propagandasını yaptıkları vurgulanmaktadır. Fenerli Rum Beyleri ve etrafındakilerin "ırk ve nesilleri karmakarışık bir güruhtan" meydana gelen "Bizans döküntülerinin" "devletin başına en büyük bela kesildikleri" ifade edilerek negatif değerler yüklenmeye devam edilmektedir (TTTC,1931c: 97-98).

Osmanlı millet sistemine örtük bir eleştiri getirilen ve güçlü bir devlete asla tahammülleri olmadığı belirtilen benzer söylemlerde ise "iktisadî ve malî menfâatleri müşterek olan" Patrikhane ve Fenerli Rumların Osmanlı idaresinin kanunsuz, intizamsız, bozuk ve karışık devam ettiği süreçte bu idarenin devamından yana oldukları ancak bu sistemin düzeldiği veyahut tamamen dağılma sürecine girdiği dönemlerde "imparatorluğun bir an evvel batmasına" çalışacaklarının "yine onlar" olacağı vurgulanmaktadır. "Yine onlar" ifadesiyle "hiçbir zaman zarar etmeyen ve hep

kazançlı çıkanların” Rumlar olduğu adeta öğrencilere şikâyet edilmektedir (TTTC, 1931d: 292). Ermenilere yönelik anlatımlara ise Rumlara oranla daha az verilmektedir. Bu söylemlerde Ermenilerin Mondros Mütarekesi'nden sonra başlamak üzere özellikle sınır bölgelerinde "Türkleri kütle halinde öldürmek"te oldukları ve yapılan bu zulümler(in) tahammül olunamayacak" bir hale geldiği vurgulanmaktadır (TTTC, 1931d: 72).

Şark Vilayeti Türkleri: İç düşman oluşturmakta kullanılan bir diğer unsur da "Anadolu ve Şark vilayetlerinin ayrılması" ifadesinde kendisini bulan "bölünme" söylemidir. "Şark Vilayetleri Türkleri" yani Kürtler arasında en birinci tahrik vasıtasının "dinin elden gittiği" yolundaki "sahte feryatlar"dan ibaret olduğu ileri sürülmekte ve başlarındaki "Şeyh Sait" in "gayet cahil bir softa" olduğu ve etrafındaki "bazı şeyhlerle yabancıların aleti olan birkaç hain politikacı"nın dağlarda ve köylerde dünya hadiselerinden habersiz yaşayan bir kısım halkın "taasuplarını tutuşturmak" "şehirleri yağma etmek" gibi vaatlerle kandırdıkları ve "hırslarını uyandırarak" isyan ettirdikleri savunulmakta ve bir nevi Kürt tipolojisi çizilmektedir:

Hakiki menfaatlerini anlamaktan aciz, bedevi, dağlarda ve köylerde dünya hadiselerinden habersiz yaşayan bir kısım halk... Asılları en saf Türklük kökünden geldiği halde asırlardan beri hariçten giren siyasi tahrikler ve saltanat idaresinin fena siyasetleri yüzünden bir kısmı kendilerini Türklükten ayrı saymağa başlamış... (TTTC, 1931d: 190).

Görüldüğü gibi iç düşman kategorisinde dikkat çekici olarak yakın geçmişin idari sınıfları, mürteciler, Hristiyan azınlıklar ve kısmen de Kürtler den bahsedilmiş ve bu gruplara her türlü olumsuz değerler yüklenmiştir. Bu tür söylemlerle çatışma kültürü ve tehdit algısı oluşturularak bireyler arasında dayanışma ve bağlılık duygusunu geliştirmek amaçlanmış ve böylece makbul vatandaşların vazifelerini eksiksiz ve bilinçli bir şekilde yapmaları gerektiği hatırlatılmak istenmiştir. Ders kitaplarının birincil muhatabı olan öğrencilere her türlü ihanete ve bölücülüğe karşı yurdunu korumaları bir ödev olarak verilmiştir (Parlak, 2005: 342-343; 375-376).

3. Dış Düşman

Tarih Ders Kitaplarında dış düşman kurgusunun nasıl ve hangi amaçlara dönük yapıldığına yanıt aranan bu tema altında ilk olarak Avrupalılara yönelik ötekileştirme çabaları göze çarpmaktadır.

Avrupalılar: Öncelikle medenilik karşılaştırmaları üzerinden yapılan bu tür söylemlerin dönemin egemen Batı tarih anlayışına karşı bir savunuyu gerçekleştirme çabası olduğu değerlendirilebilir. Türkler ile Avrupalılar arasında bir karşılaştırma yapılan karşılaştırmalar üzerinden yürüyen bu tür söylemlerde Türkler olumlانırken, Avrupalılar olumsuzlanarak barbar kavimler olarak gösterilmektedir. Aslında burada bir nevi Batı iddialarına karşı "biz değil asıl siz geri ve barbarsınız" yanıtı verilmektedir:

Henüz göl kasabaları ve dolmenler inşa edemedikleri zamanlarda, Şarkta Türkler en mühim san'etleri doğuran bir keşifte bulunmuşlardı. ; Fikir, san'at ve bilgice Avrupa yerlilerinden çok yüksek olan muhacirler, Avrupayı mağara hayatından kurtarmışlar ve fikri inkişaf yoluna sokmuşlardı. ; Fakat Avrupalılar o devirlerde hem san'atçe çok geri, hem de çok fakir olduklarından İskitlerin altın ve kıymetli taşlarla yapılmış eserlerini taklit edemediler. Buralarda İskit san'at eserleri gerek maddi kıymet ve gerek san'at kıymeti itibarile düşkünlüğe uğradı... Avrupa'nın o zamanlarda içinde bulunduğu derin vahşet hayatı Yontmataş Devrini Türkler, milattan 12000 sene evel atlayabildikleri halde Avrupalılar bu tarihten 5000 sene sonraya kadar bu devri yaşamıya devam etmişlerdir; yani Avrupa milattan ancak 7000 sene evel bu devirden çıkabilmiştir.. Cilalıtaş Devri'nde... Avrupada yeni insanlar görülmeye başladı. Bunlar Avrupanın vahşi vaziyetini değiştirdiler (TTTC, 1931a: 10, 12, 14, 33, 71; 1930: 13).

Hıristiyan Avrupalılara dönük başka bir söylem biçimi de İslam âleminin Türkler tarafından temsil edildiği ve Haçlı ordularına karşı "İslamiyet'in fedâisi" olduğu düşüncelerinde kendini bulan "hizmet söylemi"dir. Haçlı ordusundan bahseden cümlelerde genel olarak onların "çeteci" ,"yağmacı" ve "Müslüman katili" oldukları vurgulanmakta ve bunların meşru müdafaa hakkını kullanan Türkler tarafından "kamilen öldürüldükleri", "mahvedildikleri", "imha edildikleri", "perişan edildikleri" ifade edilmektedir (TTTC, 1931b: 226-227). Haçlı ordularıyla yapılan savaşlardan bahseden ifadelerde olduğu gibi Osmanlı-Avrupa ilişkilerinde de karşı taraf Hıristiyan olarak genellenmektedir:

Tunayı geçip Osmanlılara taarruz edecek bir Hıristiyan kuvveti'nin çıkmadığı... İstanbul'un Türkler tarafından fethi aynı zamanda bütün Hıristiyan âleminin Osmanlılara karşı mağlubiyetiydi... ; Karlofça Muahedesi ile biten büyük harpte, bütün

Hıristiyan alemi Papanın da istimdat ve teşviki ile İmparator tarafından Türkler aleyhine toplandığı...bu müttefikler heyetine "İttifakı Mukaddes" namı verilmişti; Türkler aleyhine yürüyen ordu tam bir Haçlılar ordusu idi (TTTC, 1931c: 23-25; 74).

Burada Hıristiyan Avrupa'da Türklere karşı nasıl bir düşmanlık beslendiğini ispatlamak için eskiden beri anlaşılamayan Almanların ve Fransızların bile karşılarında Türkler olduğunda birleştiklerine dikkat çekilmektedir. Bahsi geçen "dış düşman" söylemi devam ettirilerek Türklerin Avrupa'da ilerleyişi durduktan sonra "Hıristiyan Avrupalılar mukabil taarruza "geçtikleri ve "Türkleri amansız takibe koyulduk"ları ifade edilmektedir. "Türk alemi" sadece Osmanlılar olarak kabul edilmemekte "Şimalde Altınordu Devleti" ve " cenupta Timurlular saltanatı"nın sarsılmasına dikkat çekilerek "Hıristiyan Avrupa"nın sadece Osmanlıların değil tüm Türklerin düşmanı oldukları tezi işlenmektedir:

Hıristiyanlar, Türk-İslam alemini arkadan kuşatmak için Hinde taarruz fikrini ta XV. Asırda tasarlamıştı... 1495'te Amerika'yı keşfeden ve insaniyete, medeniyete hizmet kastile hareket ettiğini zanneylediğimiz Kristof Kolomp, Garptan giderek Hinde vasıl olmak ve bu suretle Türk-İslam alemini arkadan vurmak istiyordu (TTTC, 1931c: 57-58).

Yunanlılar: Yunanlılara karşıysa ders kitaplarında medeniyet temelinde bir ötekilik geliştirilmiş ve hâkim Batı medeniyet ve tarih anlayışının Yunan medeniyetini merkeze alan yaklaşımlarına karşı çıkılmıştır:

Yunan medeniyetinin menşelerini kendisinden evel Eti medeniyetinde aramak lazım geleceği... son asra kadar menşei, mevhum bir Grek medeniyetine bağlanan Lidya ve Frikya medeniyetleri gibi, Garbi Anadolu medeniyetlerinin de esasta eti medeniyetinin devamından ibaret olduğu artık kolay reddedilmeyecek kanaatler sırasına girmiştir (TTTC, 1931a: 31-32).

Yunanlılarla ilgili diğer bir söylem ise "İtilaf devletleri" vasıtasıyla "Yunan ordusuun İzmir'e çıkarıl"ması ve "işgalleri altındaki kasaba ve köyleri yakıp yık"tıkları üzerine kurgulanmaktadır (TTTC, 1931d: 6 ve 120). Milli mücadele sırasında yapılan savaşlarda Yunan ordularının "kat'i olarak imha" edildiği Batı Anadolu'nun "tamamen temizle(n)"diği gibi bir dil kullanılarak tamamen düşman kategorisine sokulmaktadır (TTTC, 1931d: 121).

Araplar: Arapların ötekileştirme sürecinde Emeviler dönemine özel bir önem verilmekte dönemin çeşitli komutanları ve idarecileri üzerinden tüm Araplar olumsuzlanmaktadır:

Kuteybe... geçtiği yeri kana boğan; servetile meşhur şehirleri yağma ettiren; kanlı kumandan; her şeyi yakıp yıkan; ele geçirdiği şehir halkını katliam ettiren; 13 sene Türk kanı dökerek nankör Emevilere şanü şeref kazandırmaya çalışan... (TTAH, 1930: 65); Haccac... zalimâne ve katilene tedbir alan (TTTC, 1931b: 129).

Türk coğrafyasından bahsedilirken “güzel ve mamur”, “servet ve umran”, “zengin ve mamur” şehirlerden bahsedilirken Araplardan “Arabistan çöllerinden taşan bedevi seylabeler, “çapulcular”, “mamureleri silip süpürmeye gelenler”, “ganimet elde etmeye çalışanlar”, “yağma edenler”, “yakıp yıkanlar” ve daha dikkat çekici olarak “Türklerin canını malını kendileri için helal sayanlar” ve onları “ mevali (köle) yapmak isteyenler” olarak bahsedilmektedir. Görüldüğü gibi “çöl” ve “medeniyet” karşılaştırılmasıyla Araplar “vandal”, “vahşi”, “barbar” bir kavim olarak gösterilmekte Emevilerden bahsedilirken bu durum tüm Araplara teşmil edilmektedir. Özellikle romantik bir tarz kullanılan bazı anlatımlarla okuyucu tarihin bir döneminde “yaşanmış” hadiselerin içine çekilerek “mazlumlarla” benzerlik ve özdeşlik hissi “zalimlerle” karşı ise benzersizlik ve nefret hissi kurgulanmaya çalışılmaktadır:

Bu güzel ve mamur şehri birkaç gün yağma ettikten sora yaktılar, yıktılar. Şehirde eli silah tutabilecek ne kadar Türk varsa vahşiyane boğazladılar. Kadınları ve çocukları esir ederek Horasana gönderdiler. Araplar, teslim olan Türkleri kılıçla doğramaktan yorulunca zavallıları sıra sıra ağaçlara astılar. Talkana giren yolun altı kilometre uzunluğundaki kısmı iki taraflı ağaçlara asılan insan cesetleri ile korkunç bir koruluk şeklini aldı (TTTC, 1931b: 143-6).

Emevi halifelerinin İslam dinine karşı takındıkları samimiyetsiz tavır ders kitabının muhataplarına adeta şikayet edilmekte ve “Kuranla alay etme”, “Muhammedin hırkasını cariyelere giydirme” “cemaate namazı cariyelere kıldırma” gibi ifadeler kullanılarak onlarda özelde Emevilere genelde ise tüm Araplara karşı “nefret” hissi uyandırılmaya çalışılmaktadır:

Abdülmelik, siyasi hayatında gayet maddi düşünürdü, din ve ahlak hükümlerile kendini mukayyet tutmazdı... Emevi halifelerinden hemen hiçbirisi İslamla karşı

hürmet bilmezlerdi. Bunlar İslamı tahtlarını muhafaza edebilmek için ellerinde bir vasıta olarak kullanmışlardır. İçlerinde cemaate namaz kıldırmak üzere Muhammedin hırkasını cariyelere giydirerek, camiye gönderenler ve Kuranla alay edenler eksik değildi (TTTC, 1931b: 128-9).

Bir çeşit “dini siyasete alet etme” anlayışına atıf sayılabilecek bu durum sık sık Arapların Türk coğrafyasında ve diğer yerlerde giriştikleri istilaların manevi amaçlardan öte maddiyata yönelik olduğu ile güçlendirilmek istenmektedir. Nitekim bu tür söylemlerde Arapların “dini yüceltme ve yayma gayesi”ne aykırı hareket ettikleri ve dolayısıyla İslamiyet’i temsil etmediklerine dair örtük bir anlam da gizlenmektedir. Genel Arap Türk mücadelesi şeklinde bahsedilen “ötekileştirme” süreci medeniyet sahasında yapılan karşılaştırmalarla da devam ettirilmiştir:

Araplara, medeniyet sahasında ve askerlikte üstat olan Türklerdi... Araplar, askerlik san’at ve meziyetlerini de arap ordularına intisap eden Türklerden öğrenmişlerdir (TTTC, 1931b: 147); İslam devrinde medeniyeti yaratan Araplar değil, onlardan başka ırktan olanlar ve bilhassa Türklerdir.”; “Türkler, yalnız harp sahasındaki şanlı zaferleriyle değil medeni, ilmi sahadaki yüksek kabiliyetleri, mali ve idari hususlardaki parlak muvaffakiyetleri de Abbasi İmparatorluğuna hakim olmuşlardı.” (TTTC, 1931b: 160; 165).

Bu tür metinlerde İslam medeniyetine asıl hizmet edenlerin Araplar değil Türkler olduğu vurgulanmakta ve dolayısıyla bilinenin aksine bu medeniyeti ancak Türklerin temsil edebileceğine gönderide bulunmaktadır.

Diğer Ötekiler: Bahsi ötekilere ek olarak tarih ders kitaplarında yer yer Çinliler, Sami Mısırlılar ve Aleviler öteki olarak konumlandırılmıştır (TTTC, 1931a: 66; 109; 117; 1931b: 47-48).

Görüldüğü gibi dış düşman kategorisi içinde en dikkat çekici ötekiler Avrupalılar ile Araplar olmuştur. Avrupalılık, Hristiyanlık ya da Haçlılık ile eşdeğer olarak görülmüştür. Özellikle Haçlı Seferleri üzerinden yoğun olarak Hristiyan- Müslüman mücadelesi kıvamında verilen anlatılarda Türklerin tarih boyunca Müslümanların temsilcisi ve fedaisi olduğu önkabulünden hareket edilmiştir. Avrupa’daki Türk ilerleyişini durdurma çabası da Haçlı seferleri olarak değerlendirilmiş ve bu bağlamda yapılan tüm savaşlar bu dinî mücadelenin devamı olarak tasvir edilmiştir. Arap kimliği ise eski İslamî kimliğin bir uzantısı olarak görülmüş ve Osmanlı’nın son dönemlerindeki

“yozlaşmış”, “donuklaşmış” uygulamalar Araplara özgülenmiştir. Nitekim dönemin tarih yazımında ve eğitiminde Araplar hiç bir şekilde olumlu anılmamıştır (Copeaux, 1998: 98; Bora, 2009: 42). Araplarla tarih boyunca kurulan dini özdeşliğe “katliam”, “yağma”, “köle muamelesi yapma” gibi anlatılarla son verilmek istendiği ifade edilebilir. Ayrıca İslam dinine ve medeniyetine hizmet noktasında Araplar Türklere karşısında bir rakip olarak konumlandırılmıştır. Yunanlılara dönük söylemlerde ise Kurtuluş Savaşı ve Yunan Medeniyeti temelinde ötekileştirilmiştir. Yunan Medeniyeti’nin asıl kurucularının Etiler olduğu dolayısıyla “Türk” kökenli ispatlanmaya çalışılmıştır. Burada Anadolu’nun otokton halkının Türklere olduğu ve bu topraklar üzerindeki çeşitli hak iddialarının yersiz olduğuna dönük bir söylemin yanında kadim Yunan medeniyetine olan ilgiden dolayı Batılılar tarafından Yunanlılara karşı geliştirilen olumlu tutumu tersine çevirme çabası gözlemlenmektedir.

Sonuç

İncelenen veri setinden elde edilen bulgularda Osmanlı geçmişinin ötekileştirilmesi kapsamında padişahların yabancı kökenli hanımlarla evlenmeleri eleştirilmekte ve hanedanın “saf Türk” olmadığına dair bir algı oluşturulmak istenmektedir. Padişahlar şahsen kabiliyetsiz, devlet yönetiminde yetersiz, harem kadınlarının nüfuzu altında, deli vb. niteliklere sahip olarak sunulmaktadır. Bunun yanında padişahlar Türk milletini değil de şahsi menfaatlerini düşünmekle ve vatana ihanet ile suçlanmaktadır. Halifelik olumsuzlanarak önemsiz bir sıfat/kurum olduğu tarihsel örneklerle anlatılmaktadır. Ulema kesimi de şahsi menfaatlerini düşünen, dini siyasete alet eden, cahil halkı kandıran niteliklerde sunulmakta ve Milli Mücadele sırasındaki tutumları ihanet olarak gösterilmektedir. Yine ulema kesimi ile eğitim-öğretim faaliyetleri arasında doğrudan bir ilişki kurularak bilimsellikten uzak oldukları çeşitli örneklerle vurgulanmaktadır. Osmanlı idari düzeni ise başıbozuk, yozlaşmış bir şekilde tasvir edilmektedir. Dikkat çekici bir söylem de kadın hürriyeti üzerinden verilmekte ve Osmanlı’daki kadına yönelik takınılan olumsuz tavır eleştirilmektedir. Böylece Cumhuriyet Dönemi’ndeki kadın hakları ile ilgili yapılan yeniliklere göndermede bulunmaktadır. Görüldüğü gibi Osmanlı geçmişinden bahseden ötekileştirici anlatılarda Atatürk ilke ve inkılapları üzerinden temellendirilen Cumhuriyet Rejimi meşrulaştırılmaktadır.

İç düşman kategorisine yönelik bulgularda milli birlik ve beraberliği bozmak isteyenler ve eski düzeni tekrar getirmeye çalışanlar üzerinden çeşitli tehdit tanımlamaları yapılmaktadır. Padişahlar, İstanbul Hükümeti ve Mürteciler, adeta “karanlığın temsilcileri” olarak yansıtılmakta ve ihanet ile suçlanmaktadır. Hristiyan azınlıklara dönük bulgularda ise Osmanlı Devleti’nin son dönemlerindeki Rum, Ermeni ve kısmen de Yahudilerin olumsuz tavırlarına dikkat çekilmekte ve Türkiye Cumhuriyeti’nde asla bu tür davranışlara müsaade edilmemesine atıfta bulunmaktadır. Şark Vilayetleri Türkleri olarak tanımlanan Kürtler ise bölünme ve dış düşmanlar tarafından tahrik edilme söylemleri iç tehdit unsuru olarak gösterilmektedir.

Dış düşman kategorisine yönelik elde edilen bulgularda ise Avrupalılar ve Araplar öncelikli öteki olarak yer almakta, Yunanlılara ise kısmen değinilmektedir. Avrupalılar, Hristiyanlık temelinde tarihsel bir düşman olarak tanımlanmaktadır. Araplara yönelik olumsuz söylemin merkezini Emeviler Dönemi kapsamaktadır. Bu tür söylemler genel olarak o tarihlerdeki Arap-Türk mücadelesi şeklinde verilmektedir. Osmanlı geçmişine dair bulgularda rastlanan “dini siyasete alet etme” söylemi Emevî yöneticileri için de kullanılmaktadır. Böylece tarih boyunca dinin siyasete alet edildiği ve bu durumun Cumhuriyet ile son bulduğuna gönderide bulunmaktadır. Araplara yönelik söylemlerde aynı zamanda İslam dinine ve medeniyetine hizmet düşüncesi etrafında bir rekabet de geliştirilmektedir. Yunanlılar da Kurtuluş Savaşı ve medeniyet planında ötekileştirilmektedir.

Tarih ders kitapları üzerinden yapılan çalışmada görüldüğü üzere Osmanlı geçmişine dönük söylemlerde yeni rejimin/devletin meşruiyetini sağlamak birinci öncelik iken daha sonraki iç ve dış düşman söylemlerinde yeni rejimin/devletin devamlılığını sağlama düşüncesi ön plana çıkmaktadır. “Öteki” kategorisi “biz”in ya da “ulusal kimlik”in inşasında başat rolü oynayan bir öge olarak kurgulanmaktadır. Bu kurgudaki temel amaç farklılıklar üzerinden birliktelik sağlayarak “biz” duygusuna daha anlamlı bir arka plan sunmaktır. Bu sebeple iktidarlar ders kitaplarında “biz”in karşısında kimlerin veyahut hangi düşünce yapılarının “öteki” olarak konumlandırıldığını çeşitli tarihsel olay ve olgularla öğrencilere aktarmaktadırlar. Başkalarıyla ya da başka düşüncelerle aradaki farklılıkları tam olarak tanımlamak için düşmanlık ve nefret gibi duygularla bezeli kalıp yargılamalar kullanılmakta ve ötekileştirmeler üzerinden yapılan bu tür aktarımlar sonrasında bireyler kim olduklarını ve olmadıklarını öğrenmektedirler. Diğer bir ifadeyle resmi tarihle birlikte toplumsal

bellekte yer alması istenen her türlü değerler, olumlu ve olumsuz yargılar, ötekilere dair imgeler oldukça planlı ve programlı bir şekilde öğrencilere aktarılmakta ve böylece ideal insan tipini “üretmek” hedeflenmektedir. Böylece inşa edilmek istenen yeni kimliğin sağlamlığı ve tutarlılığı sağlanmış olmakta ve iktidarlar tarafından makbul görülen kimlik inşa edilmektedir.

Öneriler

İncelenen dönem, düşünsel atmosferine göre düşünüldüğünde milli tarih ve kimlik inşa etme çabalarında “öteki” kurgusunun zaruri görüldüğü söylenebilir. Bu durumun özellikle imparatorluk sonrası ulus devlet kurmaya çalışan çoğu toplum için de geçerlidir. Örneğin Bulgaristan tarih ders kitaplarında Türklerle ilgili geçen ifade ve yaklaşımlar oldukça yanlı ve karalayıcı olduğu görünmektedir (Tak ve Yıldız, 2014: 99). Yunanistan ders kitaplarında ise Türkler mutlak bir öteki olarak konumlandırılmakta ve tarihsel düşman kategorisine sokulmaktadır (Yıldız, 1964 ve Köstüklü, 2003'den akt. Aktaş, 2006: 6). Kıbrıs Rum Kesimi kitaplarında da “zorba”, “yağmacı” vb. yaklaşımlar sergilenmektedir (Köstüklü, 2013: 4-5). Avrupa ders kitaplarında ise Türkler oldukça olumsuz niteliklere büründürülmekte ve yalnızca çeşitli savaşlarda ve savaş tehditlerinde bahis konusu yapılmaktadır (Safran ve Ata, 1996: 14-16). Bilindiği gibi milletler kendilerini tanımak için tarihe başvururlar. Ancak tarih yazımı ve öğretiminde uzun zamandır değişmeyen baskın eğilim kendi tarihinin değil “öteki”nin tarihini kullanmaktır. Bu anlayış çerçevesinde tarihsel düşman olarak görülen milletlerle kurulan çoğunlukla olumsuz ilişkilerde kendi tarafına prestij ve haklılık kazandıracak şekilde eklektik bir yol izlenmektedir. Bu durumdan hareketle “diğer milletlerin varlığını ve tarihini olumsuz yönleriyle kullanıp bir kimlik kazanma çabası” vazgeçilmeli (Safran ve Ata, 1996: 21) ve subjektif değerlendirmelerden olabildiğince uzak durulmalıdır. Başkalarına dair anlatımlarda aslolanın bilimsel değerlendirmeler olması gerekirken çoğu zaman görülen küçük düşürücü, aşağılayıcı ya da alaycı ifadelerden kaçınılmalı ve bu tür söylemler asla genellenmemelidir.

Kaynakça

- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2005). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Altuntaş, N. (2004). Kısmî Kimliklerin Evrensel Konumlanması. Türkiye Günlüğü, 79, 67-79.
- Aydın, S. (2006). Cumhuriyet'in İdeolojik Şekillenmesinde Antropolojinin Rolü: Irkçı Paradigmanın Yükselişi. Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Kemalizm. A. İnel (Ed.). İstanbul: İletişim
- Aktaş, Ö. (2006). Cumhuriyet Devri Tarih Ders Kitaplarında Rusya İmgesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kars: Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı
- Bauman, Z. (1998). Sosyolojik Düşünmek. İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Bilgin, N. (1995). Kolektif Kimlik. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Bora, T. (2009). Türk Sağının Üç Hali: Milliyeçilik, Muhafazakarlık, İslamcılık. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Bostancı, M. (2005). Kimlik Tartışması Hayatın Telaffuzu Üzerinden Yürümeli. Türkiye Günlüğü, 83, 52-56.
- Connolly, W. E. (1995). Kimlik ve Farklılık: Siyasetin Açmazlarına Dair Demokratik Çözüm Önerileri. İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Copeaux, E. (1998). Tarih Ders Kitaplarında (1931-1993) Türk Tarih Tezi'nden Türk-İslam Sentezi'ne. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Çağaptay, S. (2009). Türkiye'de İslam, Laiklik ve Milliyetçilik. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Frangoudaki, A. (1998). Tarih Ders Kitaplarında Ulusal "Ben" ve Ulusal "Öteki". Bertay, A. ve Tuncer, H. (Ed.). Tarih Eğitimi ve Tarihteki "Öteki" Sorunu. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Göka, E. (2006). İnsan Kısım Kısım: Topluluklar, Zihniyetler, Kimlikler. İstanbul: Aşına Kitaplar.

- Gutok, G. L. (2006). Eğitime Felsefi ve İdeolojik Yaklaşımlar (N. Kale, Çev.). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Güleç, C. (2004). Politik Psikoloji Penceresinden Siyaset Ahlakı, Kimlik ve Laiklik. Ankara: Dizgi Yayıncılık.
- Hall, S. (1998). Eski ve Yeni Kimlikler. Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi. A.D. King (Ed.). İstanbul: Bilim ve Sanat Yayınları.
- İnal, K. (2004). Eğitim ve İktidar: Türkiye'de Ders Kitaplarında Demokratik ve Milliyetçi Değerler. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Karpat, K. (2008). Türk Demokrasi Tarihi. İstanbul: İmge.
- Koçak, O. (2006). 1920'lerden 1970'lere Kültür Politikaları. Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Kemalizm. A. İnel (Ed.). İstanbul: İletişim.
- Kösoğlu, N. (1996). Türk Kimliği ve Türk Dünyası. İstanbul: Ötüken.
- Köstüklü, N. (2013). Kıbrıs Rum Kesimi Tarih Ders Kitaplarında "Türk" ve "Türkiye" İmajı. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi, (21). 1-15.
- Mayring, P. (2011). Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş. Ankara: Bilgesu Yayınları.
- Oral, M. (2002). İmparatorluktan Ulus Devlete Türkiye'de Tarih Anlayışı (1908-1937). (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarih Enstitüsü, Ankara.
- Özkırmı, U. (2010). Milliyetçilik Üzerine Güncel Tartışmalar: Eleştirel Bir Müdahale. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Parlak, İ. (2005). Türkiye'de İdeoloji ve Eğitim İlişkisi: Erken Cumhuriyet Dönemi Tarih ve Yurt Bilgisi Ders Kitapları Üzerine Bir İnceleme. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sadoğlu, H. (2010). Türkiye'de Ulusçuluk ve Dil Politikaları. İstanbul : İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Safran, M. ve Ata, B. (1996). Barışçı Tarih Öğretimi Üzerine Çalışmalar; Türkiye'de Tarih Ders Kitaplarında Yunanlılara İlişkin Kullanılan Dil ve Yunanlılara İlişkin Öğrenci Görüşleri. G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1, 11-26.

- Şimşek, A. (2012). "Türk Tarih Tezi" Üzerine Bir Değerlendirme. *Türkiye Günlüğü*, 111, 85-99.
- Tak, İ. ve Yıldız, N. (2014). 1980-1990 Yılları Arasında Bulgaristan'da İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumlarında Okutulan Tarih Ders Kitaplarında Türk ve Osmanlı Algısı. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2),67-100
- Thalia, T. (1998). Tehdit Altındaki Milli Kimlikle Başa Çıkmak. Berktaş, A. ve Tuncer, H. (Ed.). *Tarih Eğitimi ve Tarihteki "Öteki" Sorunu*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (2000). Türkiye'de İlk ve Orta Öğrenim Düzeyinde Tarih Öğretiminin Yeniden Yapılandırılması. Özen,Ü. ve Hatipoğlu, H. (Ed.). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Tekeli, İ. (1998). Tarihyazıcılığı ve Öteki Kavramı Üzerine Düşünceler. Berktaş, A. ve Tuncer, H. (Ed.). *Tarih Eğitimi ve Tarihteki "Öteki" Sorunu*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Toprak, Z. (2012). Darwin'den Dersim'e Cumhuriyet ve Antropoloji. İstanbul: Doğan Kitap.
- Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti. (1931a). *Tarih I: Tarihten Evvelki Zamanlar ve Eski Zamanlar*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti. (1931b). *Tarih II: Ortazamanlar*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti. (1931c). *Tarih III: Yeni ve Yakın Zamanlarda Osmanlı-Türk Tarihi*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti. (1931d). *Tarih IV: Türkiye Cumhuriyeti*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Extended Summary

Purpose

The main purpose of this study in the 1930s in high school history textbooks taught in the "other" category is to explain how and to what purposes facing edited. In this study, the "other" category were analyzed Ottoman past, internal and external enemy under the main theme and how / why was sought answers to questions that they have constructed.

Method

The method of the research based on qualitative content and document analysis in this study. Document analysis as data collection technique was used. This analysis includes examining the relevant written materials that aimed to investigate. Data from the analyzes of the qualitative content analysis methods were used. This analysis systematically divides the research datas and examines in a phased manner. The main purpose of this analysis is quite complex text contained in a study by reducing the unit is brought into clear categories. Thus, hard datas investigated by the researchers are made significiant and increased ability to interpret. The data obtained in the study from history textbooks and significant section, meaning that conceptually what each section has been studied. These sections are consistent in their own significant were coded by naming shortly in various ways. Data set read several times and the resulting codes are tried repeatedly over while making the coding. A section of the resulting data to encode meaning in that section, the best way to describe a concept that could have been used. At the end of this process, "Other" category has been examined in the scope of the main themes such as Ottoman past, internal and external enemy in study and also this theme is divided into sections which a significant in their own.

Results and Discussion

The "other" category "Ottoman past", "internal and external enemies" over the main themes were examined in this study. Related findings of Ottoman past are based upon the sub-themes such as emphasis on Turkishness, the sultans' personal characteristics, betrayal rhetoric, caliphate, ulema class, the quality of education, corrupted layout, freedom of women. Related findings with the category of internal enemies were examined upon the Sultan and Istanbul Government, retrogressives, Christians minorities and the Eastern province of the Turkish. In the category of

external enemies, Europeans, Arabs and Greeks is situated. Directly related to the subject of the study, samples of historical narratives were examined. It is criticized the sultans to marry the lady of foreign origin and asked to create a perception dynasty "pure Turkish" which refers to whether in the findings obtained from the data set analyzed. The Sultans personally talentless, inefficient administration of the state, under the influence of harem women mad, etc... are presented as qualified. Besides, the sultans are charged with treason and to consider personal interests. For trivializing the institution of the Caliphate has been referenced to historical examples. Ulema class was presented qualifications such as considering personal interests, using religion for their own interests, deceiving ignorant people and their attitudes during the National Struggle was shown as treason. Besides, it was established a direct relationship between with the ulama class and educational activities and emphasized that this relationship is far from being scientific. Ottoman administrative order was illustrated in a degenerate and undisciplined form. Also, It has been criticized the negative attitude to the women in the Ottoman Empire. The various threat definitions were made over those who want to disrupt national unity and retrogressiveses in the findings for the internal enemy category. It was aimed with this type of discourses to develop a sense of solidarity and commitment by creating a culture of conflict and threat perception among individuals and emphasized that acceptable citizens have to complete their duties in a conscious way. The most important addressed of textbooks to students against all kinds treason and separatism are given to protection homeland as an mission. In the category of external enemies the most remarkable was the other Europeans and Arabs. Europeanness was seen as equivalent to Christianity or Crusaders. In an effort to stop the progress of the Turks in Europe was evaluated as an Crusades and all wars within this context were presented as a continuation of the religious struggle. Arabs were referred to not positive in any way in the history writing of this period. Throughout history established religious brotherhood with the Arabs were asked to end with the various narratives such as "massacre", "spoil", "racism". In addition, the Arabs are seen as competitors against to the Turks in terms developing of Islamic civilization. Finally Greeks in textbooks have been marginalized on the basis of National Struggle and Greek Civilization.

Conclusion

The first priority is to ensure the legitimacy of the new regime in Ottoman past discourses in this study was carried out from the history textbooks. Thought to provide continuity of the new regime has come to the forefront in the discourses of internal and external enemies. The "other" category, which plays dominant role in the construction of national identity is constructed as an item. The main purpose of this fiction by providing a unity over differences "we-feeling" is to present a background to the more expressive. For this reason, nation-state builds the others in the textbooks and this fiction transfers to the students by various historical events and phenomena. Here, emotions have been used such as hatred and hostility and needed stereotyping. Thus, after such transfer over the othering individuals recognize themselves. In other words, intended to take place any values, positive and negative judgments, images on social memory by the official history quite planned and scheduled in a way have been transferred to students and so that the ideal type of human to "produce" are targeted. Thus, a new identity desired to build had ben ensured stability and consistency and acceptable identity has been constructed by the ruling.